

ROZPUSTNY (80) *ai*

rozpustny (79), **rozpusny** (1) *BielKron*.

rof- (73), roz- (5).

o *jasne*.

comp i sup (4+2) (nå)rozpustniejszy (6); -ejszy (1), -(e)jszy (5).

sg m N rozpustny, rozpustniejszy (21). ◊ *G* rozpustn(e)go (4). ◊ *D* nãrozpustniejszemu (1). ◊ *A* rozpustn(e)go, nãrozpustniejsz(e)go (4), rozpustny (2). ◊ *I* rozpustnym, rozpustniejszym (6). ◊ *f N* rozpustnå (5). ◊ *G* rozpustn(e)j (1). ◊ *D* rozpustn(e)j (1). ◊ **[A rozpustniejszą.]** ◊ *n N* rozpustn(e) (4). ◊ *A* rozpustn(e) (1). ◊ *I* rozpustnym (1). ◊ *V* rozpustn(e) (1). ◊ *pl N m pers* rozpustni, rozpustniejszy (3). *subst* rozpustné (9); -é (1), -(e) (8). ◊ *G* rozpustnych (6). ◊ *D* rozpustnym (1). ◊ *A m pers* rozpustné (3); -é (1), -(e) (2). *subst* rozpustn(e) (2). ◊ *I m* rozpustn(e)mi (2) *GliczKsiąż*, *GórnDworz*, rozpustnymi (1) *OrzRozm*. *f* rozpustnymi (1).

Składnia comp: rozpustniejszy niż kto (1) *GórnDworz*, niżli co (1) *Mącz*. *Składnia sup*: narozpustniejszy między kim (1) *WujJud*.

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI* (trzy z niżej notowanych przykładów) i *XVIII w*.

1. *Przymiotnik od „rozpusta” ‘niepodporządkowywanie się normom moralnym i obyczajowym’*; *dissolutus* *Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *Cn*; *luxuriosus* *Vulg*, *Mącz*, *Calep*; *lascivus* *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *licentiosus* *Mącz*, *JanStat*, *Cn*; *effoeminatus* *Mącz*, *Calep*; *immodestus*, *licens*, *petulans*, *procax*, *protervus* *Mącz*, *Cn*; *delicatus*, *delumbis*, *diffluens*, *galbanus* (*galbinus*), *honestis expers*, *incompositus*, *inordinatus*, *libidinosus*, *male moratus*, *mollis*, *praetextatus* *Mącz*; *lascivia corruptus*, *luxurians* *Modrz*; *effrenatus*, *effrenus*, *effuse petulans*, *insolens*, *solutus* *Cn* (80) : *Licentiosus*, *Swowolny/ Rośpułny*. *Mącz* 193a; *Luxuriosus*, *Zbytny/ przełmierny/ rośpułny*. *Mącz* 201c, 193a; *Calep* 333b.

A. O ludziach: *niepowściągliwy*, *samowolny*, *zuchwały*; *grzeszny*; *korzystający w sposób nieumiarkowany z przyjemności*; *niezdyscyplinowany*, *rozpasany*, *rozpieszczony* (55) : Był w *Attenach* ieden młodzieniec *Pal(e)mon* imieniem, barzo rośpułny [!], że sie z fwey nieflachetności pyłznił. [...] [po wysłuchaniu mowy *Ksenokratesa o mierności*] napirwey wieniec z głowy łożył, potim drogie odzienie odrzucił, wżech bieliad prześtał á od nieczyłtości wżtrzymał był vcżynion, á po małej chwili [...] w znamienitego sie *philozopha* przemienił. *BielŻyw* 99, 48; *GliczKsiąż* F7v; który ták dobrotliwym *Krolem* ieft/ że fye nam łąłką á dobroćia [!] fwą wielką przykrzy/ y nas rośpułnymi czyni. *OrzRozm* L3v; ták mu [księciu *saskiemu*] *Legat* powiedział/ iż *Papieżowi/ Cefarzowi/* też *Krolowi Rzym*skiemv *podobalie/* áby *Koncilium* było w *Mántue* we *Włószech/* ábowiem do *Niemiec* nie *prześpieczno* iechác *nikomu/* gdyż ták ieft wiele ludu rośpułnego *rozmáitich wiár/* fám *Nowokrzczeńcy/ Sákrámentarze/ Luterowie/ Hułłowie/* którzy *postronnym duchownym* nic *dobrego* nie *myłłá* *BielKron* 213; *Gehenna*, *nomen vallis* in *Bibliis*. *miejłce* było *niedáleko* od *Hieruzalem* tákże y *plác* ná który wżłitki rośpułtne á *ložne* *perfony* z *Hieruzalem* *wywodzono/* y *wyłzwiećano* [!]. *Mącz* 143a; *Libidiosa et delicata iuventus* *Rośpułtne* *młóđz*. *Mącz* 182a; *Insolesco*, *id est*, *efferror animo*, *Yełtem* *rośpułnym/* *vnołł* *mie* *moyá* *myłł/* *fzálóyę/* *buyam*. *Mącz* 399b, 104b, 132a, 233c, 262a, 282a; *Kálwiná/* *iáko* *Ioannes Vacgnerius* *powiáda/* *znáią* *ludzie/* *miedzy* *rośpułtnikámi* *oyczyzny* *iego* *nárośpułtnieyłzego/* *miedzy* *niełtátecznymi* á

nieflownymi nanieftátecznieyfszego. *WujJud* 217v; Aaron prze boiazń vczynił bálwaná y cíelcá ludziom rozpuftnym. *SkarŻyw* 490 marg; ktory [cesarz *Wacław*] był ták wielki pijanicá/ y rospuftny/ iż gdy mu powiedziano o zgorzeniu iednego Zamku [...] / tylko fię o piwnicę winną iefliby iefzcze niezgorzáła pytał. *StryjKron* 512; KV pohámowániu rospuftnych ludzi smiáłości/ która ieft ku zábićiu ludzi bárzo prędká / [...] Státut o ofkárzeniu mężobóyc/ znowu wziác y odnowić vmyslilifmy *SarnStat* 607; *KlonWor* 50.

W połączeniach szeregowych (16): Iedno wiele ieft ludzi proznych niewiernych y rospuftnych, ktorzy mowią a ktoz moze wiedziec ktore íá ísprawiedliwe vczynki ktore mamy offiarowac. *WróbŻółt* B7; [*Karność mówi do Młodości*:] Iuż to názbyt głowko płocha/ Nie káždyć fię w tobye kocha/ Boś rospuftná y wízeteczna/ Hárdá żwáwa á nie wieczná *BielKom* E3v; Yákoby oni Sybárite kthorzy będąc wílytcy wobec złemi/ rospuftnemi/ á wybornemi lotrámi/ żadnego dobrego á cnotliwego nyechcyeli myedzy íobá ćirpyeć *GliczKsiąż* H7; Lascivus, Waśniwy/ skokliwy/ piefczjący/ rospuftny/ niefromieźliwy/ yurzny. *Mącz* 184d; Petulans, Swowolny/ rospuftny/ niemáyac w íobie żadnego wítidu niewítidliwy. *Mącz* 296c; Protervus, Ociętny/ Przećiwny/ Ziádli/ Też rospuftny/ Swowolny/ Wízeteczny. *Mącz* 327c; homo praetextatus, Pyłzny/ nádęty/ rospuftny człowiek. *Mącz* 453d, 133a, 199c, 324b, 401b; *RejZwierc* 113v; *ModrzBaz* 23; *SkarŻyw* 333; Luxuriosus, Immodice voluptatibus deliciisque indulgens, et non solum in rei venereae usu, verum etiam in epularum apparatu, vestiumque ornatu modum excedens, in voluptate corporis profusus, lascivus – Wízeteczni, zbitni, rozpuftni. *Calep* 621a; Lękay fię tego Bołkiego wyroku/ oźiębłe/ rospuftne/ á kácerftwámi rozlicznemi po wielkiey częśći pomázáne Krześciáńftwo. *PowodPr* 12.

W charakterystycznych połączeniach: rozpuftny(-i, -a, -e) człowiek (lud, ludzie) (8), hetman, łotr, marnotrawca, młodzieniec (młodź) (2), personsy, pijanica, słuźebnik, syny(-owie) (3), żacy, żołnierze; być rozpuftnym (3), [kogo] czynić, stać się; barzo rozpuftny (2).

Wyrażenia: »rozpuftne ciało« (1): A Bowiem w ty piefczoty á w ty niedbáłości y w ty wízytki rospuftny íwowlne náłze nicći nas inego nie záwodzi/ iedno náłze thepe/ gnuśne/ á rospuftne ciało. *RejZwierc* 113v.

»w rozkoszach rozpuftny« (1): A zásię Hetmáńá nikczemnego/ zleniáłego/ á w rokfołzách rospuftnego [*deliciis luxuriantem*] / choćiaby też co gornie mowił/ żaden żołnierz niebędzie rad słućhał. *ModrzBaz* 23.

Szeregi: »rozpuftny a niestateczny« (1): [*Sokrates*] finy też miał ku macierzy [*tj. Ksantypie*] podobne w obyczáioch, ale íobie k mądrości nie podobne rospuftne, á nie ftateźne [!] *BielŻyw* 48.

»rozpuftny a nikczemny« (1): Tego też pijánice [*tu: syna marnotrawnego*] wízyćcy rospuftni/ á nikczemni márnotrawcy niech fię nádźiewáią/ ktorzy fię ná rzeczy przyśłze by namniey nie ogládią. *WerGość* 222. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»swowolny i rozpuftny« = *licentia atque lascivia corruptus* *Modrz* (2): *Metellus* Hetman przećiwko Iugurćie [...] będąc poślan/ wziął był [...] żołnierze niećwiczone/ íwowlne y rospuftne/ w niebezpieczeńftwie y w pracy niećierpliwe/ kárnośćiá nieukrocone/ áni wlkromność przywiedzíone. *ModrzBaz* 112; Tóź niebępieczeńftwo ieft rzeczypośpolitéy od ludzi íwowlnych y rospuftnych: bo

oni gárdząc prawem/ wzgardzaią vrząd/ y zwiérzchność páńfką KochWr 34. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»występny a rozpustny« (1): Tu łyfzył co ten mądry/ á w rzecypóspolitéy íwéy godny człowiek o téy íkázíe obyczaiów trzyma/ że ludzi wyftępné/ á rofpuftné/ mężobóyce prawie rzecypóspolitéy zowie. KochWr 27.

»zuchwały i rozpustny« (1): Zás íynowye tego kápłaná [Elisa] yeden Hophnius á drugi Finees gdy byli bárzo zuchwáli y rofputni [!]/ koždy im láyał/ złorzeczył/ y przeklinał/ kthorą złość ich a zuchwálftwo íam Bog obaczywłfy/ gnyewał íie wyelce GliczKsiąż F7.

W *przen* (3) : Durum os, Niepowściągłiwe/ Roftpuftne vftá. Mącz 98a; y mięfa bez ktorego być mogli/ [...] dał im Pan Bog bárzo wiele [...]. ále przypłáciły roftpuftne gęby á poftu niemiłuiące [...]. Bo íełcże mięfo tkwiáło w zębách ich/ á gniew Boży pobił íe SkarŻyw 484; Nie íromotá Miáftom zacnieyfzym w Europie [...]/ mieć w pośrzod rynku álbo Ratufzá mieyfce tákíey ípráwíedliwości: niewiem czemu íe náłze kuczki przeciw onym tám/ tego wftydzić máią. Rychleyby oko roftpuftne póftrzedz íe mogło w nieprzyftoyności/ ktorą ná bruku pierwey przepátruie/ y od niey íe pohámowác PowodPr 80.

a. W *funkcji rzeczownika* (4) : Kthorzy fypiacie ná łóžách z kości íłoniowey/ [...] ktorzy teź zíadaćie co tłuftńfze bárány z íthádá [...]. Ktorzy miíternie graćie ná orgáníech [...]. Piiá wino czáfzami/ á pomázuią íię kofzthownemi máściami: á niechcá żáłowác trapienia íozefowego. A dla tego/ teraz oto przeníeńieni będą z pierwłzemi więźńimi: á wefele odíete będzie od roftpuftnych [*appropinquabit luctus se extendentium lectis*]. BibRadz Am 6/7; Galbinus, id est, lascivus et mollis, Roskofznik/ Roftpuftny. Mącz 141d; Bo (iáko mowi íeden Orator,) niedbać o to co kto o íiem rozumie/ nietylko íeíft chłubliwego rzecz/ ále y roftpuftnego [*dissoluti*]. ModrzBaz 59.

W *połączeniu szeregowym* (1): Waruy íe towarzysftwa złego, zazdrościwego roftpuftnego, ígraczów. vřagaczów, gniewliwych á nieumiałych. BielŻyw 96.

a. W *sferze seksualnej: rozwiązły, bezwstydný, uprawiający nierząd* (8) : Vftlyíala to ona bogatá/ íwíetfká/ a roftpuftná panij/ Mariá íjmíeníem/ przezwiíkiem Magdaléna OpecŻyw 45v; GliczKsiąż I3; Tego ía w.m. nie pozwólé/ áby roftpuftnieyfzy być mieli mężzczyzni/ niż białęgłowy GórnDworz Z7; ále íáko íkoro [książé Mieczysław] dorosł lat íwoich y íwowolenftwá/ roftpuftnieyfzym zoítał/ bo żon íiedmń pogáńfkim obyczaiem poiął/ s ktorými wízeteczności íwoiey dofyć czyniác/ íednák potómftwá niemogł otrzymác StryjKron [150]; [przeto będą roftpuftne [*fornicabuntur*] corki wálze/ y żony wálze cudzołózne będą. Leop 1575 Os 4/13 (Linde)].

W *połączeniu szeregowym* (1): Libidinosus, Niepowściągłiwy/ Cieleśny/ nieczyftý który íe vdał ná íwá wolá á nierządność cięleśną [!]/ Roftpuftny/ zapálczywy ku nierządney miłóści. Mącz 192a.

Wyrażenie: »wszetecznik rozpustny« (1): Ktory [papieź Aleksander VI] íakim był wízetecznikiem y Sodomczykiem roftpuftnym, y íurnym, y czártom brátem, wiele mowić nie trzeba CzechEp 419.

Szeregi: »rozpustny i jurny« (1): CzechEp 419 cf Wyrażenie. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»rozpustny a rozchełznany« (1): W czym by ífcie íumńienia niemieli [ludzie, ktorzy powstrzymywali íię od żądzy cielesnej, lecz w końcu dopuścili íię grzechu]/ kiediby niewiedzieli/ íż to co czyniá/ íeíft

grzech: ále by thák profto bez żadnego gryzienia szli zá máiętnościami [*lege*: namiętnościami]: á w ten czás/ iuz by nie byli nieftrzymawálemi/ ále by byli rospuŕtnemi/ á rozchełznánemi *GórnDworz* Ff4v.

a. *W funkcji rzeczownika (1)* : [*Jempsar mówi do Putyfara*:] Lepiéy było pozwolić/ á wiaré przełomić/ O wftyd lie nie záltáwiác/ do niecnoty fklónić? Gdyż íam tego niezbraniałz narospuŕtnieyżému/ Dopuŕczafz miéy ták ízárpác fłużce niewolnému. *GoŕCast* 65.

B. *O przejawach działalności, trybie życia i postępowania człowieka: wykraczający poza powszechnie przyjęte normy, nacechowany nieobyczajnością, wynikający z niezdiscyplinowania, rozpasania (20)* :Tamoć rozpustne małżeństwa, Gdzie jest pycha i bogactwa. *BierRozm* 3; A trzey Papieżowie Ian 23. Grzegorz y Benedict [...] miedzy narody różnymi/ różno rokázuiąc/ różne różnice/ y roŕterki rospuŕtne rozfiewáli. *StryjKron* 457; [A íełli pod ktory czás Krzeŕcíanie do Bogá íe odłáczywfy od Pogánów wiárą/ pokázuią Pánu niewdzięczność/ vdawáiąc íe w rospuŕtne práwie ízaleńftwo/ zbytki/ wfzeteczności/ pijańftwá/ máłzkáry/ thańce/ y rozmáithe komediyne íprofności/ tedy tych czáfów miéylopuŕtnych przeŕłých nád Epikurŕkie Pogány rospuŕcili íe *GilPos* 49].

Wyrażenia: »rozpustne obyczaje« = *bachici a. galbani a. immodesti a. incompositi a. inordinati mores* *Mącz* (5): Galbani mores, Roŕpuŕtne niefromieźliwe obyczáye. *Mącz* 142a; Inordinati et incompositi mores, Roŕpuŕtne obyczáye. *Mącz* 268b, 22d, 228d; *KochWr* 35.

»zuchwalstwo rozpustne« (1): otoż chocia íe ochopnie [= *męskie lub kobiece stroje wierzchnie*] nam teraz íprofné widzą: íednák pachną/ oną przyftoyną/ á fwiętą Polfką fwobodą: ktora byłá ze zdrowiem Rzeczypoŕpolitey/ íáko dzifiefyże nowe ítroie [*tj. ubiory cudzoziemskie*]/ íá fwiетne/ zuchwáłftwem rospuŕtnym/ ktore íełt ze złým/ á vchoway Boże/ áby nie s przyŕŕżłą niewolą Polfką. *GórnDworz* L6v.

»rozpustny żywot« = *licens vita* *Mącz* (3): Dare se voluptatibus, Vdác íe ná rospuŕtny żywot. *Mącz* 91c, 193a; Abowiem [*Ludwik, syn Karola Wielkiego*] widzác rospuŕtny żywot Xiężey/ złożył Synod w Aquifgránie *NiemObr* 62.

Szeregi: »rozpustny a proznuiący« (1): Podobá íię tedy nam niektorych ludźi ten zwyczáy/ yżeby dziátki [!] íwoie [...] v przyrodzonych/ álbo dobrych przyációl wychowywali: ktore aczkolwiek częŕftokroć puŕtuiące á proznuiące nadchadzáią/ á wfzakofz to yfz íe oni baczą być w czudzym domu/ nádert rospuŕtney á proznuiącey fwobody w nich powŕŕziága *KwiatKsiąż* Ev.

»zły a rozpustny« (1): Mam zá to/ że iuz z tąd rozumieŕŕz/ íáko złé á rospuŕtne obyczáie rzeczypoŕpolitéy ízkodzą. *KochWr* 35.

a. [*O nakazach zdrowotnych: dający mniej ograniczeń, pozwalający na więcej*: álbo że w fálŕŕie [*tj. przy leczeniu salsą*] fwobodnieyŕżą y rospuŕtnieyŕżą dietę dawáią/ dopuŕzczáiąc wiécy íeŕć, wiécy pić *OczkoPrzymiot* 117.]

b. *Dotyczący rozwiązłości seksualnej, będący jej realizacją (8)* : A przeto dworna páni niechay nie będzie tego obyčzáiu [*by opowiadać o rozpustnym życiu innych kobiet*]: ále kiedy co tákowego o drugiey bialeygłowie vŕfłyzy/ niechay íe rádniey záfmeći/ niż roŕmieie/ niewierząc oney powieŕci: [...] bo íobie káždy z nas ták myŕli/ kiedyć tá/ ma ten wyŕtęp zá rzecz thák íroga/ á nieŕfychána/ rzecz pewna/ íz nigdy zgrzeŕzyć nie pomyŕli. [...] A chocia thá będzie cnotliwą/ íednák rospuŕtnym ímiechem/ zbytnie beŕpieczną/ á fwiegotliwą mową/ przypráwi íe o nietrefną fławę. *GórnDworz* Xv;

[iedno áby rzeczy strálfzné á nierośpuftné przed oczymá máiac/ myślá fye nigdzie [...]/ gdziebymu ferce fie o rośpuftę oprzéc miało niezáwodził. *OczkoPrzymiot* 468].

Wyrażenia: »rozpustne kurewstwo« (1): Mihi neutiquam probari potuit tam flagitiosa tam perditá libido, Mnie fie żadnym obyczáyem nie mogło podobác ták rośpuftne ták przes obláźne [!] kurewftwo. *Mącz* 323c.

»rozpustna wszeteczność« (1): Nie pokryie fię iednego wstrzymawáłościá (in)lżych wielu rośpuftna Sodomska wfzeteczność y plugástwo fprofne *CzechEp* 420.

»rozpustne życie« (2): Więc áni ia thego przę/ áby męfzczyzni niemieli łobie cóś trofzkę wziác wolności: ále to dla tego ieft/ że wiedzá/ iż to rośpuftne ich życie/ [...] nie niefie im ták ośławy/ iáko białyngłowam *GórnDworz* Z8, Hh8.

Szereg: »nieuczciwy i rozpustny« (1): O Pánie/ Oycze y Boże moy/ [...] oddal odemnie požádlivość/ á myśli nieuczciwey y rośpuftney nie poddaway mię. *LatHar* 588.

α. *Zawierający nieobyczajne treści, nieprzyzwoity* (2) : praetextatus sermo, Wfzeteczne rośpuftne słowá. *Mącz* 453d.

Wyrażenie: »rozpustne pieśni« (1): Nie będziem tedy chwalić tych wymyślkow [...] gdi wyfokimi fłowy abo rośpuftnymi pieśniami fzcześliwo(ł)ć fwieczfká wypifuiá *BielŻywGlab nlb* 12.

C. *Powodujący nieobyczajne zachowania* (1) :

Przysłowie: Y iefzcze máło ná tym/ iż pijańftwo rozum człowiekowi odeymuie/ ále iefzcze y do wfzelákiey niecnoty y nieczyfłości podzega. Bo rośpuftna ieft rzecz wino/ iáko Mędrzec mowi. *WerGość* 254; [ROśpuftna (ábo buyna) rzecz ieft wino [*Luxuriosa res vinum*]/ á trwoźliwa pijańftwo: kto fie kolwie w nich kocha/ mądrym niebędzie. *Leop Prov* 20/1 (*Linde*)].

[*Szereg:* »rozpustny abo bujny«: *Leop Prov* 20/1 *cf* *Przysłowie*.]

2. [*W funkcji rzeczownika:* »rozpustne« = *opłata od rozwodu wnoszona na Rusi na rzecz władzy*: Tamże są przypadłe požytki, jako pojemszczyzna [...], rozpustne, którego dają per fl. 6 pieniędzy. *LustrRus* I 244.]

Synonimy: **1.A.**, **B.** *bestliwy, nieczysty, niemierny, nieobyczajny, niepowściągliwy, niewstydlivy, plugawy, rozkoszny, swowolny, wszeteczny, zbytny, zuchwały; A. niekarny; a. cielesny, fryjowny, gamratliwy, gamratny, jurny, nierządny, psotliwy, rozchelnany; B.b. fryjerny, fryjerski, gamracki, nierządny, psotliwy; 2. rozpust, rozwodne.*

Cf [**NIEROZPUSTNY**]